

Rysslands historia som ett antal olika typer av imperier

BOKOMTALE: Finnes det ett eller flere russiske imperium? Kåre Johan Mjør diskuterer dette i sin bok *Russiske Imperium*

Per Månson, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, ved Göteborgs Universitetet

Inledning: Forskning om det ryska imperiet

Makthavare och kommentatorer i väst har länge betraktat Ryssland som en expansionistisk stat. Ett stort och mestadels stängt land som styrs av självhärskare med hjälp av en gigantisk armé och en lång historia av att invadera sina grannar leder lätt till en sådan slutsats. Men det är också sant, som ryssarna ofta hävdar, att Ryssland självt har varit utsatt för många invasioner genom århundradena och att en stor del av landets expansion har skett som en reaktion på åtgärder eller hot om sådana från andra makter.¹

En fråga som debatteras i dag är vad den nuvarande regimen i Ryssland avser med sin politik gentemot sina grannar, främst Ukraina, Georgien och de baltiska länderna. Här finns inom Rysslandsforskningen ett talesätt om att "Ryssland utan Ukraina är en nationalstat, med Ukraina är landet ett imperium". Frågan är inte bara aktuell i dag, den har diskuterats i olika perioder av både forskare och politiker, och i denna essä kommer frågan att behandlas utifrån en nyutkommen norsk bok om "Russiske Imperium" [sic!].

Det finns gott om historiska och samhällsvetenskapliga verk om Ryssland som ett imperium. En del av dessa handlar om det förrevolutionära Ryssland, andra om sovjetepoken och ytterligare andra om det nuvarande postkommunistiska Ryssland. Det finns forskare som analyserar hela den ryska historien som en enhetlig historia om ett imperiums utveckling, trots att dess historia kan delas upp i skilda faser. Tre gånger har den ryska staten kollapsat: Först runt sekelskiftet 1500 under den så kallade "stora oredan" (*smutnoe vremja*) då den siste ättlingen i Rurikätten avled. Sedan 1917 då tsarväldet avskaffades efter tsaren abdikerat och ingen ny tsar efterträdde honom, och slutligen 1991 då sovjetstaten upplöstes. Varje gång som den existerande staten upplöstes verkar det enligt dessa forskare som om de nya makthavarna återupptagit byggandet av ett imperium.

De flesta böcker i ämnet kopplar dock imperiebegreppet främst till Tsarryssland. Uttrycket "det ryska imperiet" blir då synonymt med den ryska statsbildning som växte fram ur det lilla prinsdömet Moskva på 1300-talet, som sedan under de kommande århundradena utvidgade sina gränser till att bli det till ytan största riket i världen innan det gick i graven 1917.² Det är också vanligt att olika delar av Tsarryssland tas upp, alltifrån dess ursprung,³ över kortare eller längre perioder⁴ till imperiets upplösning i samband med första världskriget 1914 och revolutionen 1917.⁵ I vissa fall får begreppet imperium även beteckna Sovjetunionen. Då handlar det främst om analyser av unionens upplösning 1991.⁶ Det finns dessutom ett antal böcker som koncentrerar sig på hur Sovjetunionen byggdes upp som en ny stat på 1920-talet med många olika folkslag inom sig. Här lyfts likheter och skillnader fram i relation till hur man i Tsarryssland reglerade det mångkulturella imperiet under olika epoker.⁷ Det finns slutligen litteratur som diskuterar även den nuvarande ryska

staten som ett imperium. Av naturliga skäl är de inte lika många som de som betraktar Tsarrysland eller Sovjetunionen som imperier, och detta synsätt lyfts mer fram i artiklar.⁸ De flesta böcker om det postkommunistiska Ryssland, speciellt efter 2000 då Vladimir Putin första gången valdes till president, sätter honom och hans eventuella imperiebyggande i centrum.⁹

Det finns ett antal böcker som uppfattar alla faser i landets utveckling som en övergripande historia om ett imperiebygge. Frågan blir då varför de ryska härskarna i alla tider varit så ”imperialistiska”, om det ligger i ”den ryska folksjälen” eller om det finns andra orsaker. Den bok som recenserar i inledningscitaten till denna essä (se not 1) är ett bra exempel på hur en sådan fråga kan besvaras. Enligt LeDonne i *The Grand Strategy of the Russian Empire, 1650-1831* är det de geografiska förutsättningarna på den stora euroasiatiska platån, med dess fyra flodområden, som bestämt Rysslands imperialistiska utveckling. Att behärska dessa flodområden har varit ett strategiskt mål för de ryska härskarna, och från åtminstone 1500-talet har deras krig varit inriktade på att utvidga ”det ryska kärnlandet” mot dessa flodsystem. De erövrade områdena har utvecklats till ”perifera bosättningar” och det är i den ”interna dynamismen i kärnområdet som ursprunget till den ryska expansionismen måste sökas” (ibid:347). Ryssland ligger där det ligger, ledarnas expansionistiska politik beror på geografien och på behovet av områden som skyddar kärnlandet. Detta var något som även Sovjetunionens ledare Stalin ansåg i samband med införlivandet av Östeuropa i Sovjetimperiet efter andra världskriget.

MER OM RUSSLAND: [Russisk fortid og fremtid](#) • [En panegyrisk Putinhyllning](#)

Longworth (2005) menar att de första härskarna i Moskva inte alls strävade efter att bygga ett imperium, ”snarare snubblade de in i ett” då turkarna intog Konstantinopel 1453 och storprinsen i Moskva ”ärvde det bysantinska imperiet” (ibid:68). Då blir den ortodoxa religionen drivkraften i imperiebygget med Moskva som ”det tredje Rom”. En annan analys jämför det tsarryska imperiet med bolsjevikernas, och menar att det senare innebar en radikal brytning med det tidigare. Sovjetunionen skulle enligt Lenin vara en union av ”nationaliteter” som fick utveckla sin egen kultur.

En ny bok om ett gammalt imperium?

Denna inledning ska ses som en bakgrund till en del av de frågor som behandlas i forskningen om Rysslands status som ett imperium. Man kan givetvis också undra om det finns utrymme för ytterligare en bok på samma tema, nämligen den bok som ska behandlas i resten av denna essä, Kåre Johan Mjør på norska nyutkomna *Russiske Imperium (2017)*. Låt mig direkt säga att denna bok är ett viktigt bidrag till forskningen om Rysslands utveckling som imperium. Mjør inte bara sammanfattar och systematiserar en stor del av den tidigare forskningen, han har dessutom funnit en enkel och genial lösning på ett problem som många tidigare analyser av det ryska imperiet har brottats med. Eftersom Rysslands historia består av olika epoker eller ”faser” uppstår frågan om Rysslands härskare hela tiden har försökt att bygga ett imperium, eller om det främst har varit under en särskild period som detta har skett. Mjør förnekar inte att det funnits en ständigt närvarande tendens till att bygga ett imperium i rysk historia, men han menar att det är i grunden olika typer av imperier det handlar om.

En interessant iakttagelse som Mjør gör är att det var ”först på 1990-talet at *imperiet* for alvor blei eit tema i russlandsforskninga. Ein milepæl i så måte var boka *Russland als Vielvölkerreich* av austerrikaren Andreas Kappeler, som kom i 1992. Sidan har studiet av russiske imperium opplevd ein boom” (Mjør 2017:26)¹⁰ Givetvis har det funnits böcker långt tidigare som använt begreppet ”imperium” om Ryssland,¹¹ men det är tydligt att de analyser som har publicerats de senaste tjugofem åren på ett helt annat sätt än tidigare gjort själva utvecklandet av det ryska imperiet till en huvudfråga.

En annan viktig sak som Mjør gör i sin bok är att han försöker använda imperiebegreppet på ett neutralt historievetenskapligt sätt. Efter att ha gett en kortfattad översikt över den nutida ryska och västerländska diskussionen i frågan om huruvida Putin försöker bygga ett nytt ryskt imperium – en fråga som även behandlas i ny rysk skönlitteratur och som blivit intensivt omdebatterad i väst efter kriget mot Georgien 2008 och annekteringen av Krim 2014 – deklarerar Mjør:

Så trass i at imperialism er eit skjellsord og imperium ein politisk praksis, nyttar denne boka imperium som en ein nøytral, analytisk kategori, utan negative konnotasjonar i utgangspunktet. Dette er primært ei bok om russiske imperium, ikkje russisk imperialism, sjølv om imperialism i tydinga ekspansjon og utbytting av andre sjølvstas er ein viktig del av denne historia. Imperium er likevel ikkje synonymt med imperialism, men har ei vidare tyding. (Ibid:18)

Ett imperium – eller många?

Hur löser då Mjør problemet med huruvida Ryssland ”alltid” varit ett imperium eller ”bara” varit det under en viss fas av sin historia? Han gör det genom att analysera Rysslands historia som ett antal *olika typer av imperier*, som har haft olika grunder och inriktningar, inte minst ifråga om den egna självförståelsen. Därmed kan Mjør både lyfta fram den långsiktiga historiska utvecklingen som inleds med att prinsdömet Moskva börjar lägga under sig andra prinsdömen i nordvästra Rus från 1300-talet och framåt och sedan erövrar tatarriket Kazan öster om Moskvaryssland. I likhet med andra ryska imperieforskare menar Mjør att ”Då moskvovittane på 1500-talet erobrar Kazan, endrar denne ekspansjonshistoria karakter. Kazan låg austanfor området til austslavarane og Rjurik-dynastiet. Folket her snakka eit tyrkisk språk, hadde islam som religion og var i tillegg etterfølgjar av andre imperium: Kipsjak-khanatet, som i sin tur bygde på Mongolriket til Djengis Kahn (ibid:40). Här börjar enligt både Mjør och andra rysslandsforskare Rysslands ”verkliga” historia som ett imperium då man nu inte bara underkuvade andra östslaviska folk, utan även ”främmande” folk som man tidigare själv hade varit underkuvade av.

”Eit ortodokst imperium”

Denna fas av Rysslands imperiehistoria kallar Mjør ”Eit ortodokst imperium (1550-1700)”. Som namnet antyder spelar religionen en central roll i detta imperium, inte minst då Moskva blivit utnämnt till ”det tredje Rom” efter det att turkarna erövrat Konstantinopel 1453 och Moskva fick ”ärva” det bysantinska imperiet. I och med erövringen av Kazan kunde den ryske härskaren Ivan IV (”den förskräcklige”) även se sig som arvtagare till mongolernas imperium, och han var också den förste att låta sig krönas till tsar (kejsare eller khan) 1547. Det var dock inte bara tatarer som bodde i det område som erövrats, det fanns en mängd andra folkslag som bekämpade de ryska trupperna och som gjorde det svårt att införliva de erövrade områden i Moskvariket. Även västerut expanderade Moskvaryssland under dessa århundraden. Här handlade den reli-

giösa striden inte om den ortodoxa läran gentemot islam utan om kampen mot den ”tyska tron”, det vill säga den katolska kyrkan, främst representerad av Polen och senare av unionen mellan Polen och Litauen. En viktig roll i denna strid väster om Moskvaryssland spelade de stora grupper bönder som flytt undan livegenskapens införande till olika gränstrakter. Många flydde till Ukraina – som ungefär betyder ”gränstrakter” – som kom att införlivas i det ortodoxa imperiet 1654 då kosackerna där ingick en allians med den ryska tsaren Alexej II för att de inte ville underordna sig den polska adeln och den katolska kyrkan.

”Eit europeisk imperium”

Nästa fas i Rysslands imperiehistoria kallar Mjør ”Eit europeisk imperium (1700-1850)”. Här är det givetvis Peter den stores vändning mot Europa som är det centrala, med grundandet av St Petersburg 1703, flytten av huvudstaden dit 1712 och utropandet av det ryska imperiet 1721 som viktiga hållpunkter. Efter avslutningen av det Stora nordiska kriget mot Sverige med freden i Nystad 1721 framträder Ryssland inte bara som en lokal stormakt, utan som en av de viktigaste stormakterna i Europa. Under 1700-talet och in på 1800-talet ”identifiserade sig det russiske imperiet med Europa og søkte å modernisera seg i samsvar med førebildet” (ibid:67). Under Peter och hans efterträdare fortsatte Ryssland att utvidgas åt alla håll; västerut erövrades Baltikum, Vitryssland och delar av östra Ukraina, söderut Krim och Kaukasus och sydöst stora delar av Centralasien. Genom detta fick Ryssland tillgång till ytterligare hamnar i Östersjön, Svarta och Kaspiska havet utöver tidigare hamnar i Vita havet och Stilla havet. Ryssland vände sig inte bara mot väst, under denna fas genomfördes en mängd reformer av statsförvaltningen, militären, kyrkan och inom utbildningsväsendet som mer eller mindre inspirerades av andra europeiska länder. Under Peter och hans efterföljare uppfattades det samtida Ryssland enligt Mjør som ”eit *nytt* imperium. Tidlegare hadde tsarens legitimitet lege nettopp i tsargenealogien; det som gjeld no, er staten og landet hans. ’Imperium’ for Peter tydde då heller ikkje først og fremst eit heterogent multi-etnisk samvelde, ei heller det (eine) kristne eller ortodokse imperiet, men er eit uttrykk for ekspansjon og nyvunnen internasjonal stormaktsstatus” (ibid:72). Som kronan på verket delas Polen upp under Katarina den stora, Finland erövrades från Sverige 1809 och Napoleon besegrades 1812. Ryssland under Alexander I och Nikolaj II är nu inte bara en stormakt i norra Europa eller en av många stormakter i Europa utan ett av världens viktigaste imperier som täcker mer än en sjättedel av jordens yta.

”Eit nasjonalt imperium”

Den tredje fasen kallar Mjør ”Eit nasjonalt imperium (1850-1917)”. På ett liknande sätt som nationalismen efter den franska revolutionen blir en viktig politisk drivkraft i Europa ”når ideen om ein homogen nasjon også Russland på 1800-talet. [...] Det som fram til no hadde vore imperiets fundament – tsardynastiet, autokratiet og organiseringa [av samhället] i stender – blei ikkje avvikla, men supplert av ideen om nasjonen som politisk og kulturell folkefelleskap” (ibid:128f). Utgångspunkten för denna fas är nederlaget i Krimkriget, som visade att Ryssland var efterblivet i förhållande till de segrande västmakterna England och Frankrike, och de därpå följande reformerna under Alexander II. Den viktigaste reformen var avskaffandet av livegenskapen 1861, vilket medförde att målet blev att ”integrera den russiske nasjonen [...] og overvinna splittinga mellom elite og masse, mellom høgkultur og folkekultur [som hade kännetecknat den tidigare

européiska fasen]. Slike integrasjonsforsøk skulle også omfatta ikkje-russiske område innanfor den russiske staten, både ideologisk og i praktisk politikk” (ibid).

MER OM RUSSLAND: [Dostojevskij som filosof](#) • [Nord som kulturelt avvik og essens](#)

Det är mot denna bakgrund som vi enligt Mjør ska forstå de försök till russifiering av olika folkslag i det ryska imperiet som sker efter det att Polens uppror 1863 slagits ned med stor grymhet. Men en omfattande russifiering ”i form av å innføra russisk språk og/eller russisk ortodoksi i ikkje-russiske/ikkje-ortodokse provinsar oppstår først med dei to siste tsarane, Alexander 3. og Nikolaj 2. På det tidspunktet hadde tanken om ein russisk nasjon fått sterkt fotfeste i den russiske ålmenta” (ibid:134). Detta väckte givetvis motstånd bland de folkslag – polacker, ukrainare, vitryssar, finnar, judar, balter, georgier med flera – som utsattes för russifieringen. Fram till revolutionerna 1905 och 1917 utkämpades denna strid mellan centrums försök att skapa ett enhetligt ”nationellt imperium” och de folk och delar av imperiet som tidigare hade tvingats till underkastelse och som nu mer och mer fråntogs möjligheten att uttrycka sin egen religion och sitt eget språk. Därmed uppstod ”ein motsetnad mellom imperiets tradisjonelle lojalitetsideologi og den nye russiske nasjonalismen” (ibid:146) som inte kunde lösas inom ramen för det nationella imperiet och som ledde till explosionen 1917 och upplösningen av det gamla ryska tsarimperiet.

Ett sovjetisk imperium

Den provisoriska regeringen som bildades i mars 1917 var i princip motståndare till att ge olika delar av imperiet frihet, medan bolsjevikerna stod för alla folks rätt till självbestämmande. Efter det att bolsjevikerna tagit makten i Petrograd i oktober 1917 förklarade nation efter nation sig självständiga från Ryssland. I inbördeskriget fick därför den röda sidan stöd från delar av de som önskade självständighet eftersom den vita motsidan ville återupprätta det ryska imperiet, med eller utan tsar. Trots – eller kanske på grund av – det lyckades bolsjevikerna besegra sina motståndare och återta flera av de delar av det ryska imperiet som förklarat sig självständiga:

Tidleg på 1920-talet hadde såleis bolsjevikane makta å samla saman att ein stor del av Det russiske imperiet, som berre nokre år tidlegare såg ut til å ha gått i oppløysing. Store landområde, eit mangfald av nasjonalitetar og viktig industri i grenseområda skulle igjen styrast frå [...] Moskva. Unntaka var Finland, dei tre baltiske statane, Polen og Bessarabia (Moldova). Tydde dette enkelt og greitt at bolsjevikane hadde gjenopprettat Det russiske imperiet i ei ny form? (Ibid:191)

Denna fråga är enligt Mjør (och andra Rysslandsforskare) inte helt lätt av besvara. Problemet är dels att bilden av Sovjetunionen som ett (onsint) imperium är så allmänt utbredd, dels att relationerna mellan centrum (Moskva och/eller den ryska nationen) och periferierna ändrade karaktär under unionens knappt sjuttioåriga existens. I början var det tänkt att de nationer som mer eller mindre frivilligt anslöt sig till ”Unionen av Socialistiska Rådsrepubliker”¹² skulle vara en inledning till en världsomfattande union av socialistiska republiker. De ryska, vitryska och ukrainska republikerna betraktades som mer utvecklade och skulle därför bidra till att ”modernisera” de mindre utvecklade republikerna, samtidigt som alla skulle få behålla sina nationella särdrag, sitt språk och sin kultur. Det är denna spänning mellan å ena sidan graden av modernitet (som bestämdes av kommunistpartiet i Moskva) och de ”fria” nationernas rätt till eget språk och kultur som utgör ett viktigt tema i kapitlet ”Eit sovjetisk imperium (1922-1991)”. I vissa faser fick lokala

eliter och lokal kultur verka mera fritt, i andra faser tvingades nationerna underkasta sig Moskva. Detta ledde ofta till våldsamma lokala motstånd, som i sin tur slogs tillbaka med stor grymhet, speciellt under Stalin. Med denna "sjølvpålagde misjonen sin om å sivilisera dei tilbakestående [nationerna] i aust gjennom ein kulturrevolusjon blei det tydelig at Sovjetunionen var eit imperium med koloniserande trekk. Det i utgangspunktet avkoloniserande, antiimperialistiske sovjetprosjektet greip her inn i kvardagslivet på ein måte det gamle imperiet aldri hadde gjort" (ibid:213). Så blev det tänkta "antiimperialistiska" Sovjetriket ytterligere en i raden av ryska imperier.

En viktig faktor, som både pekar framåt mot 1930-talets utrensningar, etniska massdeportationer under andra världskriget och oppløsningen av Sovjetunionen var införande av den så kallade *korinzatsija*-politik. Uttrycket kommer från det ryska ordet *korennoj* som betyder infödd, och Mjør definierar det som en "infödingisering av politiken" och påpekar att tyngdvikten "låg på elitar og språk: Elitane skulle bli 'infødde;' språket likeins" (ibid:215). Denna satsning på lokala eliter – eller som det hette i Sovjet, kadrer – ledde till att många av dem drabbades av utrensningarna under 1930-talet och att hela folkslag tvångsförflyttades inför och under andra världskriget. Efter Stalins död 1953 kunde dock en del av de förvisade återkomma, och under Brezjnev återupptogs politiken att finna infödda lokala ledare för de regionala kommunistpartierna. Tillsammans med ekonomins stagnering och "gerontologiseringen" (de ledande politikernas allt högre ålder och dåliga hälsa) av politiken under 1970- och början av 80-talen blev eliterna i de olika rådsrepublikerna allt mer självständiga gentemot Moskva. Runt om i Sovjetunionen växte nationella rörelser fram, och under Gorbatsjov utvecklades vissa av dem till etniska konflikter med andra rörelser. När sovjetimperiet upplöstes i december 1991 ersattes det 1993 av en ny rysk federation. Denna kan enligt Mjør både ses som ett "postsovjetiskt imperium" med drag både av ett nationellt projekt och imperierelationer med delar av interna områden och "det nära utlandet", det vill säga tidigare sovjetrepublik.

Avslutning: Ett postsovjetiskt imperium?

Grundproblemet i den nya ryska federationen, som diskuteras i kapitlet "Eit postsovjetisk imperium (1993-2016)", handlar om relationen mellan den dominerande ryska etniska nationen, som utgör 80 procent av invånarna, och resten som består av en mängd olika nationer. Frågan är om man definieras som ryss om man är *etnisk* ryss (*russkij narod*) eller om man är *medborgare* i federationen (*rossiskij narod*), oberoende av vilken etnicitet man har. Denna "potensielle motsetnaden mellom multietnisitet på den eine sida og 'eitt folk' på den andre vender stadig tilbake i striden om kva Russland egentleg er. Er det eitt eller fleire folk? Er det ein nasjon eller eit imperium? Er det russisk eller eurasisk? Er det først och fremst ein sterk stat eller primært ein åndeleg, metafysisk storleik eller idé?" (ibid:269). I början definierades "Ryssland" främst som en sammansmältning av "medborgare i den ryska federationen", men ju längre tiden har gått har den ryska delen av befolkningen, både de som bor i federation och som bor i "nära utlandet", kommit att definiera begreppet "Ryssland". Denna förändring blir, enligt Mjør, tydligt då Putin 1999 i milleniummanifestet "konsekvent nytta *rossiskij*. I Krimtalet [2014] er det slåande kor dominerande adjektivet *russkij* er (...) Og særleg oppteken er Putin med det russiske folket: *russkij narod*" (ibid:320).

Det är således inte helt klart vad som utmärker dagens Ryssland, och det är inte så märkligt då den historiska utvecklingen ännu inte har avslutats. Den struktur som man valde att skapa i den nya konstitutionen 1993, med dess mängd av olika administrativa enheter på olika nivåer var delvis ett arv från sovjettiden, men med den skillnaden att de etniska ryssarna nu utgör en dominerande del av befolkningen. Exakt var det nuvarande Ryssland är på väg är omöjligt att säga, speciellt som det finns planer på att eventuellt införliva områden som tidigare ingick i andra stater, men som nu ses som självständiga. Därför har vi idag, enligt Mjør, ett Ryssland som existerar

som eit imperium i form av eit lappetepe ikkje berre av ulike nasjonalitetar, men også av konkrete og imaginære område med ulik og uavklart status. I tillegg til føderasjonen med sine etnisk definerte territorium, no også med Krim och Sevastopol, finst det ei førestilling om den russiske verda, integrasjonsprosjekt i form av den eurasiske unionen og utbrytarsatellitar Transnistria, Sør-Ossetia, Abkhasia og Donbas, som Russland har støtte hos og har interesse av. (Ibid:322)

Så slutar den mycket intressanta bok som Mjør har skrivit. Placerar man in den i den tradition av Rysslandsforskning som främst intresserar sig för frågan om – och i så fall när – Ryssland blivit ett imperium har han funnit ett sätt att både anknyta till tidigare forskning och skapa en ny modell för detta problem. Här slår Mjør två flugor i en smäll genom att både avvisa tesen att Ryssland alltid varit samma imperium, och att landet bara varit det under en viss fas av sin historia. Denna lösning har gjort att han tvingats undersöka grunderna för Rysslands olika imperiefaserna, vilket således skiljer dem från varandra. Detta är kanske det viktigaste bidraget som Mjørs analys bidrar till kunskapen om Rysslands historiska utveckling. Det är bara att hoppas att boken snarast översätts till både engelska och ryska, eftersom norska tyvärr är ett alltför litet språk som bara förstås av oss som bor i Skandinavien.

NOTER

¹ Willard Sunderland, recension of John P. LeDonne: *The Grand Strategy of the Russian Empire, 1650-1831*, *Slavic Review*, 64 (3), pp. 660-61.

² Bra och läsvärda exempel på denna betydelse av imperiebegreppet är Chubarov 1999, Hosking 1997 och Kappeler 2001, även om den senare har ett avslutande kapitel om likheter och skillnader mellan tsarimperiet och Sovjetunionen ifråga om hur olika folkslag integrerades i de båda staterna.

³ Till exempel Lamb 1966.

⁴ Hartley 1999, Kamenskii 1997, Seton-Watson 1967 och Wood 2007.

⁵ Clark 1999, Florensky 1931, den tidigare nämnda LaDonne 1997, Rodzianko 1927 och Smith 2017.

⁶ Några exempel på detta är Carrère d'Encausse 1993, Coleman 1996, Dunlop 1993, Felshman 1992, Keep 1996, Langley 2007, Pearson 1998, och Plochy 2014, men det finns många fler analyser av Sovjet som ett imperium som ibland har, ibland inte har, ordet imperium i titeln.

⁷ Se t.ex. Hirsch 2005, Martin 2001 och Suny & Martin 2001.

⁸ T.ex. Hamilton 2000 – eller i populärvetenskapliga texter som Judha 2013 eller Kniivvilä 2015.

⁹ Det finns ett otal verk som tar upp ”Putin’s Russia” utifrån ett sådant kritiskt perspektiv . Jack 2004, Politovskaya 2004, Sakwa 2014, Schoen 2016, Shevtsova 2005, Taylor 2011 och Wegren (ed) 2013 är exempel på böcker som utgår från detta perspektiv.

¹⁰ Kappelers bok översattes till engelska 2001.

¹¹ T.ex. Margeret 1607 och Custine 1839.

¹² 1922 var de fyra: Ryssland, Vitryssland, Ukraina och den Transkaukiska rådsrepubliken som 1936 i sin tur delades i tre: Georgien, Armenien och Azerbajdan. Samtidigt blev Kazakstan och Kirgistan egna republiker, något som Tadjikistan blivit 1929.

Referenser:

Abbot, John S. C. (2017): *The Empire of Russia from the Remotest Periods to the Present Time* (CreateSpace Independent Publishing Platform)

Burbank, Jane & Frederick Cooper (2010): *Empires in World History: Power and the Politics of Difference* (Princeton and Oxford: Princeton Univeristy Press)

Carrère d’Encausse, Hélène (1993): *The End of Soviet Empire: The Triumph of Nations* (Basic Books, New York)

Chubarov, Alexander (1999): *The Fragile Empire: A History of Imperial Russia* (New York: Continuum)

Clark, Alan (1999): *The Eastern Front 1914-18: Suicide of the Empires* (Gloucestershire: The Windrush Press)

Coleman, Fred (1996): *The Decline and Fall of the Soviet Empire: Forty Years that Shook the World, from Stalin to Yeltsin* (New York: St. Martin’s Griffin)

Custine, Astolphe de (1989 [1839]): *Empire of the Czar* (New: Anchor Books)

Dunlop, John B. (1993): *The Rise of Russia and the Fall of the Soviet Empire* (Princeton, N.J.: Princeton University Press)

Felshman, Niel (1992): *Gorbachev, Yeltsin and the Last Days of Soviet Empire* (New York: St. Martin’s Press)

Florensky, Mihael T. (1961 [1931]): *The End of the Russian Empire* (New York: Collier Books)

Hamilton, Carl: "Rysslands imperieambitioner består", i *Aftonbladet* 5/1 2000

Hartley, Janet M. (1999): *A Social History of the Russian Empire 1650-1825* (London & New York: Longman)

Hirsch, Francine (2005): *Empire of Nations: Ethnographic Knowledge and the Making of the Soviet Union* (Ithaca & London: Cornell University Press)

Hosking, Geoffrey (1997): *Russia: People and Empire* (London: HarperCollins Publisher)

Jack, Andrew (2004): *Inside Putin's Russia: Can There be Reform Without Democracy* (Oxford: Oxford University Press)

Judah, Ben (2013): *Fragile Empire: How Russia Fell in and Out of Love With Vladimir Putin* (New Haven and London: Yale University Press)

Kamenskii, Alexandr B. (1997): *The Russian Empire in the Eighteen Century: Searching for a Place in the World* (Armonk, N.Y. & London: M.E. Sharpe)

Kappeler, Andreas (2001): *The Russian Empire: A Multi-ethnic History* (Harlow, England: Pearson Education) E

Kapuscinski, Ryszard (1996): *Imperiet* (Stockholm: Månocket)

Keep, John L. H. (1996): *Last of the Empires: A History of the Soviet Union 1945-1991* (Oxford: Oxford University Press)

Kivelson, Valerie A. and Ronald Grigor Suny (2017): *Russia's Empires* (New York & Oxford: Oxford University Press)

Kniivvilä, Kalle (2015): *Krim tillhör oss: Imperiets återkomst* (Stockholm: Atlas)

Lamb, Harold (1966): *The March of Muscovy: Ivan the Terrible and the Growth of the Russian Empire 1400-1648* (New York: Bantm Books, Inc.)

Langley, Andrew (2007): *The Collapse of the Soviet Union: The End of an Empire* (Minneapolis, Minnesota: Compass Point Books)

LeDonne, John P. (1997): *The Russian Empire and the World 1700-1917: The Geopolitics of Expansion and Containment* (New York & Oxford: Oxford University Press)

Librach, Jan (1964): *The Rise of the Soviet Empire: A Study of Soviet Foreign Policy* (New York & Washington: Frederick A. Praeger)

Lieberman, Sanford R., Powell, David E., Saivetz, Carol R. & Terry, Sarah M. (eds): *The Soviet Empire Reconsiderer: Essays in Honor of Adam B. Ulam* (Boulder, Col.: Westview Press 1994)

Lieven, Dominic (201b): *Towards the Flame: Empire, War and the End of Tsarist Russia:* (London: Penguin Books)

Longworth, Philip (2005): *Russia's Empires. Their Rise and Fall: From Prehistory to Putin* (London: John Murray)

Margeret, Jacques (1983 [1607]): *The Russian Empire and the Grand Duchy of Muscovy: A 17th-Century French Account* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press)

Martin, Terry (2001): *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939* (Ithaca and London: Cornell University Press)

Pearson, Raymond: *The Rise and Fall of the Soviet Empire* (Houndmills, Basing ton and London: MacMillan 1998)

Ploky, Serhii (2014): *The Last Empire: The Final Days of the Soviet Union* (London: Oneworld Publications)

Politkovskaya, Anna (2004): *Putin's Russia* (London: The Harvill Press)

Remnick, David (1993): *Lenin's Tomb: The Last Days of the Soviet Empire* (New York: Vintage Books)

Riga, Liliana (2012): *The Bolsheviks and the Russian Empire* (Cambridge & New York: Cambridge University Press)

Rodzianko, Michail V. (1927): *The Reign of Rasputin: An Empire's Collaps* (New York: Frederick A. Stokes Company Publishers)

Sakwa, Richard (2014): *Putin Redux: Power and contradiction in contemporary Russia* (Abingdon and New York: Routledge)

Schoen, Douglas E. (2016): *Putin's Master Plan: To Destry Europe, Divide NATO, and Restore Russian Power and Global Influence* (New York and London: Encounter Books)

Seton-Watson, Hugh (1967): *The Russian Empire 1801-1917* (London: Oxford University Press)

Shevtsova, Lilia (2005): *Putin's Russia* (Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace 2003, 2nd ed)

Sunborn, Joshua A. (2014): *The Baron's Cloak: A History of the Russian Empire in War and Revolution* (Ithaca and London: Cornell University Press)

Smith, S. A. (2017): *Russia in Revolution: An Empire in Crisis 1890-1928* (Oxford: Oxford University Press)

Suny, Ronald Grigor (2001) & Martin, Terry (eds): *A State of Nations: Empire and Nation-Making in the Age of Lenin and Stalin* (Oxford: Oxford University Press)

Taylor, Brian D (2011): *State Building in Putins Russia: Policing and Coercion after Communism* (Cambridge and New York: Cambridge University Press)

Wegren, Stephen K. (ed) (2013): *Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, 5th ed (Lanham, Boulder, New York & Toronto: Rowman & Littlefield Publishers, Inc)

Volkogonov, Dmitri (1998): *Autopsy for an Empire: The Seven Leaders who Built the Soviet Regime* (New York: The Free Press)

Wood, Alan (2007): *The Romanov Empire 1613-1917* (London: Hodder Arnold)